

Dětská literatura jako cesta k environmentálnímu uvědomění (výsledky prvních fází výzkumu)

Eliška Řehulková

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU, PdF OU
kontakt: D21782@student.osu.cz

Výzkum

- Obsahová analýza knih pro děti a mládež
- Obsahová analýza čítanek pro 1. a 2. stupeň ZŠ
- Zjištění postojů a názorů žáků ZŠ v MS kraji
(dotazníky, rozhovory, společná práce s textem)

- Cíl: Zmapování stavu znalostí žáků o současných environmentálních problémech
- Seznámení žáků s problematikou pomocí literárních děl.

INICIÁLY ŽÁKA (první písmeno jména a příjmení):

Olavská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta
Dotazník četby s environmentální problematikou u žáků ZŠ
E. Řehulková, 2023

Milí žáci,

v rámci výzkumu vašich zkušeností s environmentální četbou vás chceme požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Cílem dotazníku je zhodnotit, jaké máte s environmentálním tématem v literatuře zkušenosti a jak na vás předkládané ukázky působí. Váš názor je důležitý, proto vás prosíme o upřímné a pravdivé odpovědi. Dotazník je anonymní a všechny získané informace jsou důvěrné a budou sloužit pouze vědeckým účelům. Děkujeme za spolupráci.

Pohlaví:

- Dívka
 Chlapec

INICIÁLY ŽÁKA (první písmeno jména a příjmení):

1. Ovlivnila hodina s literárními texty o ochraně přírody váš názor na současný stav přírody?
2. Jsou pro vás texty doplněné fotografiemi o skutečném stavu přírody (poraněných zvířat, znečištění oceánů) zajímavější, než texty bez fotografií?
3. Který způsob výuky literatury by vás zaujal?
 Text doplněný videi a diskusí o znečištění prostředí
 Čtení venku v přírodě a pozorování zvířat, o kterých čtete
4. Chtěli byste ve výuce literatury číst více příběhů o zvířatech, která jsou ohrožená lidskou činností?
5. Co jste si z hodiny odnesli?

iDAi6!

ého
) a

,

1)

Před čtením (motivace žáků, aktivace, uvedení do problematiky, prvotní představy o textu)

- Jak vnímáte podmořský svět?
- Máte rádi vodní živočichy?
- Co znázorňuje obrázek? Jak na vás působí?

Diskuze (2-3 min)

Text:

Velryby se v mnohém podobají lidem. I ony totiž **patří** mezi savce a od narození mají blízký vztah ke svým rodičům. **Gerda** a rodina měla čtyři členy: Gerdu, jejího staršího bratra Larse, maminku a tatínka. Nebydleli však v domě ani v paneláku, ale pluli přes celý oceánský svět. Domov pro ně představovalo každé místo, kde byli spolu.

Gerda měla to nejhezčí dětství, jaké si mohla přát, a svoji rodinu nade vše milovala. Se zatajeným dechem poslouchala tatínkovy tajuplné příběhy o časech prastaré velryby, kdy zvířata žila s lidmi v míru. Bylo to už dávno a svět tehdy ještě neznal hranice pevnin a oceánů.

Jednoho rána se Gerda probudila do naprosté prázdnoty. Všude kolem ní se rozléhalo podezřelé ticho. V tu chvíli si nedokázala na nic vzpomenout. Nevěděla, jak se přihodilo, že se ztratila. Jen jedním si byla jistá: Není doma. Měla strach. A strach malé velryby v nekonečném oceánu je vskutku hrozná věc. Nechala se bezcílně unášet chladným proudem. Čas plynul a Gerda si na samotou pomalíčku zvykla. Čítala více velikánský smutek, ale naděje, že jednoho potká svou rodinu, jí hnala vpřed.

Po přečtení úryvku:

- Co víme o hlavním hrdinovi textu?
- Co znamená slovo savec? Co má s člověkem společného?
- Jaký měla Gerda vztah se svou rodinou?
- Co myslí autor větou „kdy zvířata žila s lidmi v míru“?
- Co se Gerdě stalo? Proč se probudila do prázdnoty?
- Myslíš si, že se něco podobného mohlo nějaké velrybě stát?
- K čemu jsou nám velryby prospěšné?

Dodatek k úryvku: Úloha velryb v koloběhu CO₂

„Když velryba uhyne a její tělo klesne na dno oceánu – veškerý uhlík, který za svůj život nashromáždila, se přenesení z hladiny do hlubiny. Tam pak může zůstat po celá tisíciletí. Ve studii, kterou vedl americký oceánolog Andrew **Berchling** z University v Maine, se tvrdí, že před počátkem průmyslového rybolovu v druhé polovině 19. století objem uhlíku, který takto klesl ke dnu, mohl být až 1,9 milionu tun ročně – což odpovídá exhalacím 400 tisíců aut za rok. Masivní lov **velryb** ale znamenal, že se tento objem oxidu dostal do atmosféry. **Berchling** odhaduje, že velrybářský průmysl takto v průběhu 20. století přispěl do našeho ovzduší 70 miliony tunami oxidu uhličitého. „(Kratochvíl, 2021)

Diskuze (pohled žáků na problematiku, názory, zkušenosti)

Aktivita:

(Zjistí, kolik emisí skleníkových plynů vytváříš svým životním stylem)

Výpočet dětí: <https://uhlíkovastopa.cz/kalkulacka>

Ocas velryb a kytovců je jedinečný jako otisk prstu u člověka.

(Zjistí podle fotky ocasu, jestli někdo viděl velrybu jako ty a kde se v tu dobu pohybovala)

<https://happywhale.com/>

• P
• Z
• M
• Č
• V
• V
• E
• #
• F
• C

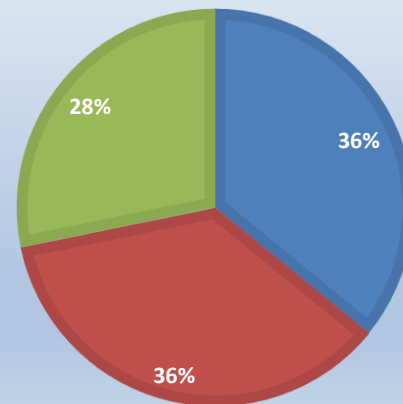
UI

Zájem žáků o téma v literatuře

- Na začátku, v průběh
- Reakce a postřehy

PROBLEMATIKA OCHRANY PŘÍRODY JE NÁM
VYUČUJÍCÍM VYSVĚTLENA

■ ANO ■ NE ■ NEVÍM

- Zjištění
- Žáci
- Pozor
- Pohled

1. Jak vnímáte texty o přírodě v současných čítankách pro ZŠ? Co byste doplnili/ vynechali:

- Texty o přírodě v čítankách nejsou od současných autorů, pouze od klasických autorů
- Texty se téměř neobjevují a jsou nedostatečné
- Texty na prvním stupni úplně chybí
- (Chodíme pro četbu do knihovny (pravidelně), encyklopedie atd., vyhledáváme si informace.)

2. Jak ve svých hodinách pracujete s texty (příběhy, pohádky), které se zabývají ochranou přírody (znečištění moří, úhyn živočichů, odpady atd.)?

- Rozhovor, otázky
- Dramatizace příběhu
- Slohové práce
- Propojují přírodovědu s literaturou a vysvětlují problematiku
- Vyhledávání informací, analýza textu
- Nepracuji s těmito texty

3. Ocenili byste školení ohledně práce s environmentální problematikou v hodinách literatury?

- Ano – velmi
- Neměla bych prostor pro využití tohoto školení, propojuji svou aprobaci ČJ/HV, ČJ/D

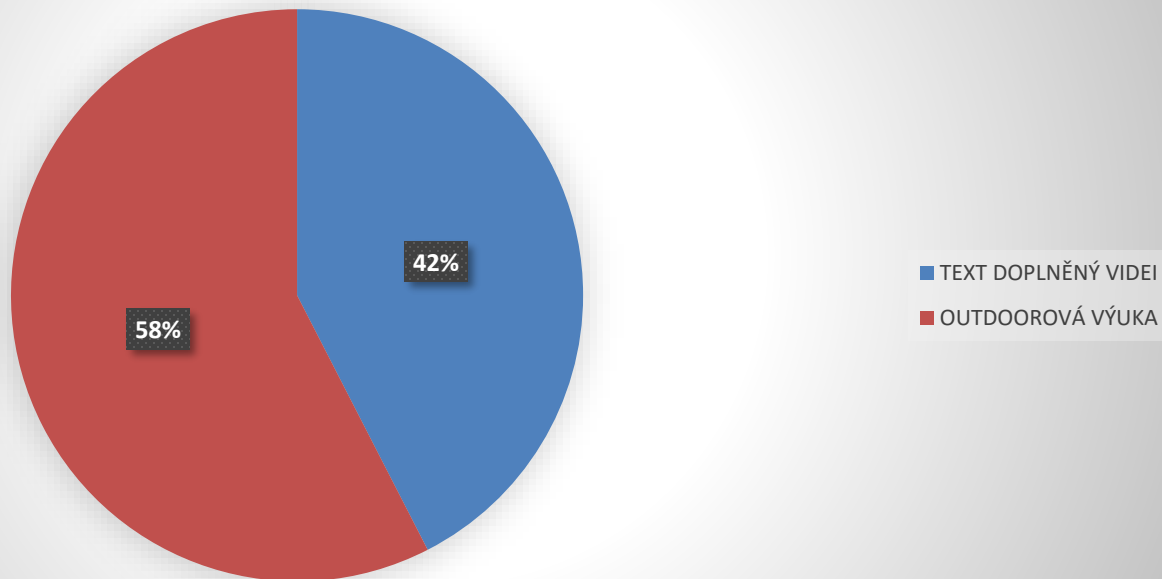
4. Jak byste žákům přiblížili současnou literární tvorbu s environmentální problematikou?

- Zasadit do kontextu a současné situace. Přečíst ukázkou (třeba i z novin)
- Rozhovor, četba, beseda – s odborníkem
- Práce s knihou
- Pomocí ukázek a pracovních listů

Efekt čtení environmentálních textů na žáky a názory vyučujících

Zajímavější je pro mě výuka env. literatury jako:

Co si z hodin žáci odnesli?

- Tipy na knihy, skvělé příběhy
- Nové informace, vážnost situace
- Chtějí více chránit přírodu, třídit
- Jsou rádi za více reality v literatuře
- Chtějí od lidí více ohleduplnosti, rozšířit povědomí o problému
- Jiný pohled na přírodu a její ochranu
- Hrozný pocit ze stavu znečištění
- Chtějí být aktivní
- Poznatek: „jako zvířeti z textu by se mi nežilo dobře“

Pokračování výzkumu

- Zaměřit se na mladší žáky
- Pokusit se o venkovní čtení textů s ukázkou organismů (rostliny, hmyz aj.)

Děkuji za pozornost

